

Het onderdeel van dit laatste blok gericht op de eindexamentekst heb ik in een 4 HAVO-klas behandeld. De leerlingen worden via verschillende korte tekstfragmenten geconfronteerd met bepaalde, steeds terugkerende vraagtypen.

Daarnaast krijgen zij een aanpak voor het beantwoorden van vragen bij een examen-tekst. De leerlingen hebben deze lessenreeks als bijzonder zinvol ervaren. Zeker in vergelijking met wat we tot nu toe altijd deden; gewoon een examentekst maken en daarna de vragen nakijken zonder verder structureel in te gaan op vraagtypen of hoe je zo'n tekst nou eigenlijk moet aanpakken.

De cursussen *Spreken* en *Schrijven* zijn gericht op het schoolexamen. Bij de toetsing van het onderdeel Spreken moet de school zelf een keuze maken hoe er getoetst gaat worden. Maar wat een school ook kiest, wil zij voldoen aan de exameneisen dan kan zij met *Nieuw Nederlands* prima uit de voeten. In drie blokken worden de voordracht, de discussie en het debat behandeld (zie afbeelding 5). Natuurlijk is er ook aandacht voor het onderdeel luisteren. Bij het onderdeel *Schrijven* is ook een schoolexamen in het docentenboek opgenomen.

Conclusie

Aan *Nieuw Nederlands Havo Bovenbouw* hebben docenten een prima houvast om hun lessen lezen, schrijven en spreken vorm te geven.

Wat mij als docent vooral aanspreekt, is dat leerlingen met *Nieuw Nederlands* iets in handen hebben waarmee ze werkelijk zelfstandig kunnen werken. Ook is het een groot pluspunt dat het boek qua stijl en inhoud is afgestemd op de doelgroep. Verder dat het pakket volledig is voor bovenbouw HAVO; dat nu alle stof overzichtelijk bij elkaar staat, zodat de docent ontlast wordt van het verzamelen van allerlei lesmateriaal.

Eindelijk niet met perforator en kopieerkaart de lessen van 4 en 5 HAVO voorbereiden, maar gewoon met een boek waar alles in staat wat je nodig hebt.

INTERVIEW

Geert van de Ven:

‘En zie: de dode vogel
kwam tot leven’

Over een taalleerder die
meester werd

Interview met Kader Abdolah

Een gesprek met Kader Abdolah. Schrijver van de verhalenbundel De Adelaars met als thematiek 'de vlucht en het verlies van alles wat je dierbaar is'. Schrijver ook van een tweede verhalenbundel De meisjes en de partizanen met dezelfde thematiek en van een roman De reis van de lege flessen die vorig jaar is uitgekomen. De eerste verhalenbundel en de roman werden bekroond met een Gouden Ezelsoor. De tweede verhalenbundel stond op de longlist van de AKO-literatuurprijs en de Libris-literatuurprijs. Naast erkend schrijver is Abdolah ook een gewaardeerd columnist van De Volkskrant, onder de naam Mirza.

Abdolah vluchtte in 1985 uit zijn geboorteland Iran en kwam op uitnodiging van de UNHCR in 1988 naar Nederland. Een schrijver uit Iran die nu ook – en met groot succes – direct in het Nederlands publiceert. Wat zijn de achtergronden van zo'n succesvolle tweede taalverruwing, hoe word je de taal machtig onder zulke beklemmende omstandigheden? Een gesprek met een taalleerder die meester werd.

De stilte van het vacuüm

Het is het einde van een drukkende zomerse lentedag in Zwolle. Kantoorpersoneel fietst naar huis, getekend door een afmattend dagje binnenskamers. Ook de schrijver ziet er moe uit. ‘Een drukke dag’, excuseert hij zich. Hij zit aan tafel op het terras met het gezicht half naar de interviewer gekeerd. En dan komen

de onvermijdelijke vragen naar die eerste dagen hier in Nederland. Hoe vaak al verwoord? Onvermijdelijk ook dat de schrijver enige distantie in zijn woorden legt, spreekt over 'een' Kader Abdolah. Het persoonlijke mag dan politiek zijn, het is ook pijnlijk. Het is de geschiedenis van het niemandsland waarin hij terechtwam, de identiteitscrisis. Tegelijkertijd is het ook een verslag van de eerste succesvolle verwoording van deze gevoelens: het verhaal 'Een onbekende trekvogel' waaruit hieronder een fragment is geciteerd. Natuurlijk dienen we het verhaal niet letterlijk als een weergave van Abdolah's positie in die eerste dagen te nemen. 'Bij literatuur gaat het ook om de verpakking.'

Kader Abdolah (foto: Harry Pierik).

Misschien een afgedwaalde trekvogel,' zei hij toen.(...) Hij prepareerde hem (de trekvogel GVDV). Ik deed er niet aan mee. Hij mat alles op. Hij las verschillende teksten, maar er was geen enkele bekende aanwijzing in de boeken. Geen foto. Geen naam. Geen adres. Geen familie. (Een onbekende trekvogel; De Adelaars, p. 11).

'Het is niet letterlijk mijn situatie, maar je schrijft zo'n verhaal niet voor niets. Het is niet per se mijn verhaal, het is óns verhaal. Het gaat dus niet feitelijk om mijn leven, maar het gaat om de gevoelens die uit dit verhaal spreken. Het zijn de gevoelens van iemand die als vluchteling in Nederland terecht komt. Iemand die in het eerste begin in een vacuüm geraakt, zijn oude status verliest.'

'De meeste vluchtelingen waren heel belangrijke mensen, mensen die een belangrijke, zelfs bepalende functie bekleedden in hun land. Maar nu komen ze in Nederland en zijn ze niets, vluchtelingen. Tussen beginnende taalleerders zitten mensen van wie het woord wet was in hun land. Nu komen ze in een nieuwe situatie en zijn ze blanco. En soms als ze hun mond openen, wordt het iets belachelijks, want ze durven zich eigenlijk niet te uiten. Ze zijn bang hun eigen onmacht onder ogen te zien. Neem een Kader Abdolah, of een ander vergelijkbare persoon. Zo iemand was een schrijver in Iran. Hij was iemand die ineens niemand werd. Hij komt in een vol lokaal te zitten waar de docent hem simpele woorden begint te leren. Hoe hij een kilo

aardappelen kan kopen. Armzalig is dat, ja. Hij was misschien een commentator voor een krant, een strijder, iemand die honderden mensen leidde in een organisatie. Hij was bijvoorbeeld een directeur die nu de volgende zin moet leren: «Mag ik een kilo aardappelen?» Hij is gevallen. Daarom domineert de angst, in het begin durft hij zelfs zijn mond niet te openen, want hij is niets, totdat hij de taal een beetje machtig is en weer op zijn eigen benen kan staan.'

De hele dag, de hele avond was ik bezig met de taal. Ik kon wel lezen, maar correct spreken lukte me gewoonweg nog niet. Ik was onzeker, sprak aarzelend. (De reis van de lege flessen, p. 13)

Typische eigenschap van ballingen: zwijgen. Een balling zwijgt omdat hij weet dat gebeurtenissen soms anders kunnen lopen dan verwacht. Vaak twijfelt hij en stelt liever vragen. (De reis van de lege flessen, p. 57)

Dat eerste begin is onwerkelijk. 'Het is ook absurd. In het verhaal 'Een onbekende trekvogel' gebeurt ook iets absurds. De verteller probeert met een paar honderd woorden, simpele Hollandse woorden, een wereld te scheppen, een onbegrijpelijke wereld een beetje begrijpelijk te maken. De woordkeuze is heel beperkt in dit verhaal. Simpele woorden. Dezelfde woorden die je in het begin leert voor bij de bakker, of bij de bank. De verteller is de taal nog niet machtig. Daarom zet hij een krachtig beeld op papier, gebruikt

allerlei natuurlijke elementen om een kunstmatige situatie te tekenen. Een vacuüm. De verteller probeert een trekvogel zijn vacuüm binnen te trekken om leven te blazen in zijn niets.' Uiteindelijk blijkt de trekvogel dood te zijn. 'Ja, de vogel en de verteller worden niet gezien. Dat gebeurt vaak. Dat is het lot van de meeste vluchtelingen, zeker van de eerste generatie.'

'In Europese landen is het moeilijker om uit het vacuüm te komen dan bijvoorbeeld in Amerika. Als je daar binnen bent, ben je gewoon een burger. Hier ben je een minderheid als je een vreemdeling bent. Zodra je een minderheid bent, heet je een vreemdeling. Dat heb je. Dat duurt lang, maar het gaat vanzelf over. De Hugenoten zijn niet meer als zodanig herkenbaar in Nederland. Zij hebben de kleur van de samenleving aangenomen. Voor nieuwkomers gaan er zeker twee tot drie generaties overheen, voordat dit het geval is.'

U doet iets vreemds. U probeert twee totaal verschillende minderheden met de lijm, die u islam noemt aan elkaar te plakken, in een zak te doen om ze vervolgens gezamenlijk in elkaar te slaan. U noemt ze allemaal moslims, en uit uw mond klinkt het zelfs als 'fanatieke moslims.'

(Citaat uit een brief aan F. Bolkestein die Abdulah in *De Volkskrant* publiceerde)

Apartheid bestaat: ook in de literatuur

In een uitzending van Nova vertelde Kader Abdulah vorig jaar hoeveel hij bij zijn taal-leerproces aan de boeken van Annie M.G. Schmidt te danken had. In zijn column in *De Volkskrant* vertelt hij hoe hij de schrijfster tijdens de eerste maanden in Nederland een bezoek heeft gebracht.

'Dag mevrouw! Ik ben Kader Abdulah, een schrijver op de vlucht.'

'Kom binnen, jongen.' Ik geef haar de herfstbloemen. Zij brengt haar gezicht naar voren. Haar grijze hoofd staat scheef voor me. Ik druk een kus op haar oude, koninklijke wang.

'Kom binnen jongen.'

Ik ga naar binnen.

Voor het overige heeft de schrijver weinig

steun gevonden in de Nederlandse literatuur. Zijn stem wordt ironisch als hij het onderwerp aansnijdt, bijtend zelfs. 'De moderne Nederlandse literatuur heeft weinig bijzonders gedaan voor de nieuwe multiculturele samenleving. Tenminste: ik heb er maar weinig van gemerkt. De vreemdeling is niet aanwezig in de Nederlandse literatuur. Tja, een Nederlands hoofdpersonage gaat wel eens een Chineesje halen, er verschijnt sporadisch een boek waarin naar de vreemdeling verwezen wordt. Zo'n Joost Zwagerman. Maar ze zijn er meestal niet echt. Apartheid bestaat. Misschien probeer ik daarom ook zo hard om de vreemdeling een stem te geven in de literatuur. Het is bij wijze van spreken een gat in de markt. Het is één van de drijfveren voor mijn schrijven.'

De goochelaar en de dode vogel

Bij de lessen in de nieuwe taal is elke betekenis teruggebracht tot zijn meest elementaire functie, maar er is meer mogelijk. Er ontstaan gedichten, verhalen.

'De taal helpt de docent, maar ook de cursist om zijn eigen verhalen te vertellen. In mijn geval was de cursus Nederlands dan ook een geweldige start. Ik kende misschien 100 tot 150 woorden, ik moest mijn huiswerk doen. Maar goed, ik maakte mijn eerste Nederlandse gedicht. Dat ligt aan jezelf, hoe je de taal wilt gebruiken. En dat lukte best. Toen al. Ik kon mijn gevoel, mijn pijn in een gedicht laten zien. In het begin kon ik natuurlijk zeker niet zo subtiel met de taal omgaan als in mijn moedertaal. Kijk, mijn moedertaal gebruik ik van binnenuit, de Nederlandse taal – nog steeds – van buitenaf. Ik voel me bij het schrijven in het Nederlands als een goochelaar. Ik heb een hoge hoed, een stok en een dode vogel. Die dode vogel is voor mij de Nederlandse taal. Ik probeer die dode vogel naar mijn hoed te sturen, om ermee te spelen, hem eruit te halen, er weer in terug te toveren. En terwijl ik daar mee bezig ben, komt de vogel tot leven. In het begin niet, maar gaandeweg tijdens het spelen wel. Er gebeurt iets vreemds, iets geheimzinnigs, de vogel begint te vliegen. Deze ervaring heb ik niet met mijn moedertaal, maar wel in het Nederlands. Ik pak de taal als iets dat ik niet

ken en al doende komt er leven in. Ook al in de eerste lessen was mijn hoofd voortdurend bezig met van de woorden verhalen te maken. En nu is het wat betreft het proces nog steeds hetzelfde: in het Perzisch schrijf ik een verhaal, in het Nederlands moet ik het *maken*' (het laatste woord wordt met ware doodsvrechting uitgesproken).

Er zijn geen manieren

De cursus Nederlands is belangrijk voor Abdolah, maar de invloed moet ook niet worden overschat.

'Kijk, van een cursus moet je niet te veel verwachten. Ik vergelijk een cursus met een poort. Een wegwijzer. Maar als zodanig wel belangrijk en bepalend. De cursus geeft je de kracht om de ziel, de geest van een volk aan te raken. Maar voor mij is het zo dat ik ook zonder de cursus de taal zou hebben geleerd. De cursus was voor mij een belangrijk houvast, een manier om in contact te komen met anderen.'

Het leren van de taal gaat niet zonder een culturele context. Het gaat om beide. Uit de verhalen van Abdolah zijn talloze voorbeelden te geven hoe ook de cultuur een vervreemdende invloed kan hebben op de personages.

De hoofdpersoon uit 'De witte schepen' laat zijn vader, op bezoek uit Iran, de 'gewone' dingen van het Nederlandse leven zien:

Een reclamebord van een seksclub met een afbeelding van twee mannen die vrijden, voor de supermarkt. Vrouwen die met moeite volle karretjes drank, nootjes, chips, chocolaatjes, biertjes en een Libelle van de supermarkt naar de auto's brachten en jongens met oorbelletjes die rookten en tussen de dijen een meisje hadden en dat meisje kusten. (De witte schepen; De Adelaars, p.114)

Ik had een nieuwe afwijking gekregen, maar dat had ik nog niet zo in de gaten. Pas toen mijn moeder bij me kwam logeren, ontdekte ik ineens dat ik me niet meer kon oriënteren. Bij mijn ouderlijk huis kon ik met gesloten ogen aanwijzen waar Mekka lag, op welke plek de zon opkwam en waar ze onderging. (De Reis van de lege flessen, p. 24)

'De taal en de cultuur hebben beide een soort onzichtbare subtiliteit. De cursist kent taal noch cultuur. Alles kan tegenvallen. Voor jongeren is dat niet zo bedreigend als voor ouderen, voor die laatsten is dit werkelijk een angstaanjagende situatie.' 'Er bestaan geen vaste manieren om zoiets te onderwijzen of om zoiets te leren. Ik kan niemand een advies geven. Er is geen kant-en-klare methode. Doe dit maar... of dat..., bestaat niet.'

Toch is er wel iets wat docenten in de gaten kunnen houden. In zijn column in *De Volkskrant* beschreef Abdolah eens het type bevoogdende docent dat de dood in de pot is bij lessen in taal of cultuur. Deze docent waarschuwt de cursisten om toch vooral de inkoop bij de Aldi te doen en niet bij de Albert Heijn, omdat de Zaanse grootgrutter een te groot beslag zou leggen op het krappe budget van de vluchteling. Dit soort patriarchale neigingen kan een docent beter laten.

Abdolah beschrijft een gelijkwaardiger proces: 'De invloed van de docent is misschien groter, maar als het goed is, verandert een cursist ook de docent. Ze gaan op pad om elkaar te veranderen. Daarbij wordt een docent wel degelijk ook beïnvloed door de manier van denken van de cursist. Als het goed is, is er ook in de les al een confrontatie tussen de cultuur van de cursist en die van de docent.'

'Een docent moet niet alles in een cursist of in zichzelf willen veranderen. Een confrontatie is vaak onvermijdelijk en dient zich heel natuurlijk aan.'

'De docenten geven hun lessen NT2 of MO, maar of het werkt, is de vraag. De docenten proberen dat op hun eigen manier, proberen zo veel mogelijk kennis in het hoofd van de cursist te proppen, maar wat er van dat alles terecht komt, bepaalt de cursist.'

Als de interviewer nog een keer informeert naar adviezen van een succesvolle taalleerder, klinkt het afgemeten nu: 'Geloof me, er bestaan geen manieren. Probeer als docent zo veelzijdig mogelijk de kanten van de taal en de cultuur te laten zien.' De docent is er niet om een veranderingsproces op gang te brengen, laat staan in de hand te houden. 'Een

docent kan de weg wijzen. *Hoe* cursisten die weg doorlopen, *hoe* ze dat ervaren is hun eigen werk. Docenten hoeven daarbij geen angst te hebben of het goed gaat of niet.'

Literatuur

Abdolah, K. *De Adelaars*, Breda, Uitgeverij De Geus, 1993.

Abdolah, K. *De Meisjes en de partizanen* Breda, Uitgeverij De Geus, 1995.

Abdolah, K. *De reis van de lege flessen* Breda, Uitgeverij De Geus, 1997.

VOORPUBLICATIE

Aukje Bergsma: Zestien plus deel 3

A.Bergsma, e.a. *Zestien plus* deel 3. Nederlands als tweede taal voor volwassenen. Groningen, Wolters-Noordhoff, 1998.

Taakboek. ISBN 90-017-2276-8 (verschijnt in augustus).

Werkboek. ISBN 90-017-2275-X (verschijnt in oktober).

Docentenhandleiding (inclusief cassettes en videobanden). ISBN 90-017-2274-1 (verschijnt in oktober). Prijzen nog niet bekend.

Zestien plus is een NT2-methode voor laag-opgeleide volwassen anderstaligen. De methode is ontwikkeld voor gebruik in de educatie op ROC's, met name voor cursisten die willen doorstromen naar een beroepsopleiding en/of werk. Van de methode zijn reeds twee volledig herziene delen verschenen. Na de zomervakantie (1998) verschijnt een derde deel. Deel 3 van *Zestien plus* werkt toe naar het staatsexamen NT2-1. In ontwikkeling zijn toetsen bij deel 3 en COO-oefeningen. Het is nog niet bekend wanneer deze precies verschijnen.

Uitgangspunten

Deel 3 sluit aan op de delen 1 en 2 wat betreft het niveau en de leerstof, maar heeft wel een andere opzet, met name wat betreft de werkvormen. De delen 1 en 2 zijn vooral bedoeld voor klassikaal onderwijs en bieden mogelijkheden voor zelfstandig werken. In deel 3 ligt de nadruk op zelfstandig werken en leren, terwijl er ook klassikale momenten zijn.

Deel 3 gaat uit van taakgericht onderwijs. Taakgericht onderwijs houdt in dat taalleerders de taal verwerven 'door met succes communicatief relevante taken uit te voeren die het gebruik van de doeltaal niet alleen